

Akademie věd České republiky

Teze disertační práce k získání vědecké hodnosti

„doktor věd“

ve skupině historické vědy

Reprezentace české středověké šlechty

Komise pro obhajobu doktorských disertací v oboru

obecné a české dějiny

PhDr. Robert Šimůnek, Ph.D.

Historický ústav Akademie věd České republiky

Praha 2014

Disertace vznikla v letech 2010 až 2012
v Historickém ústavu Akademie věd ČR v Praze

Uchazeč: PhDr. Robert Šimůnek, Ph.D.
vědecký pracovník Historického ústavu AV ČR, Praha

Oponenti:

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne:

prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.
předseda komise pro obhajoby
doktorských disertací ve vědním oboru
obecné a české dějiny
Akademie věd České republiky

Úvod

České středověké šlechtě se dostává pozornosti poprvé již v renesanční a barokní historiografii, a od té doby lze hovořit o kontinuálním zájmu. K problematice genealogické a majetkoprávní (vývoj majetkové držby jednotlivých rodů; držitelé jednotlivých panských sídel či panství) se v průběhu 20. století přidružuje celé spektrum tematických okruhů – aspektů vývoje české šlechty ve středověku. Jednotlivá dílčí témata jsou rozpracována způsobem poplatným výpovědním možnostem pramenné základny (jež pro středověk je namnoze mimořádně problematická jak z hlediska stavu dochování tak i interpretačního), a ovšem alespoň zčásti aktuální poptávce. Takřka výhradní orientace poválečného výzkumu na „dobově přijatelné“ aspekty hospodářských a částečně sociálních dějin střídá v uvolněném ovzduší od poloviny 60. let (a v nové vlně pak od poloviny 70. let) širší pohled na šlechtu a její dějinnou úlohu, ve svých základních interpretačních rámcích nezbytně poplatný dobové ideologii (objevil se dokonce terminus technicus *marxistická nobilitologie*), ovšem s řadou nových témat a namnoze i dodnes nepřekonaných výsledků.

Byly to především dílčí studie i syntézy uměnovědné, v nichž již od pozdních 70. let (a v jednotlivých případech i daleko dříve) narážíme na reflexi problematiky šlechtické reprezentace. Proměna tematického záběru studia šlechty v 90. letech byla jen částečně reakcí na změnu politické situace v zemích někdejšího východního bloku, jež v období těsně po roce 1989 vynesla do středu zájmu témata a autory dosud marginalizované; daleko spíše zde svou roli sehrála snaha navázat na aktuální trendy a témata historiografie západní. Již od první poloviny 90. let se v českém prostředí rozvíjejí výzkumy zaměřené na problematiku hmotné kultury, rezidenčních dvorů a částečně i reprezentace domácí šlechty v období raného novověku; na poli mediévistiky se studia tohoto typu koncentrují pod dvojí (a možná jen dvojjediné) téma dvorské (rytířské) kultury a taktéž rezidenční problematiku (i v českém prostředí se jako terminus technicus velmi často užívá něm. *Residenzenforschung*). Pozornost věnovaná šlechtě byla v tomto rámci – a to v zahraničí i v českém prostředí – poplatná pramenným možnostem studia, jež se ve srovnání s dvory zeměpanskými (event. i dvory špiček církevních hierarchií) jeví jako méně lukrativní. Práce speciálně zaměřené na dílčí i globální komponenty problematiky šlechtické reprezentace se objevují až od přelomu století, o něco později i první pokusy o rekonstrukci spektra jejich výrazových prostředků a prostředí, v nichž se uplatňovala.

Problematika šlechtické reprezentace prolíná řadou dalších témat, jejichž meritum spadá do oblasti dějin politických (v tomto směru výrazně otázka zemských a dvorských struktur a „elit“), symbolické komunikace, hmotné kultury, dějin umění i stavební historie (s kastelologií na předním místě); poněkud překvapuje, že jen ojediněle bývá otázkám šlechtické reprezentace věnována soustavnější pozornost v případě dnes již celé řady monografií šlechtických rodů.

Východiska, prameny a metodika

Pojem reprezentace (a to platí o i jeho cizojazyčných ekvivalentech) je výrazně polysémantický; jednou z částí tohoto spektra je i reprezentace jakožto pojem těsně spjatý se sebereflexí, sebereprezentací a deklarací sociálního kapitálu v minulosti. Reprezentace (podobně jako další pojmy, včetně oněch vyjmenovaných) je v daném významu umělý termín, terminus technicus, a významové souvislosti, v nichž jej užíváme, jsou věci konvence a úzu. Středověké pojetí bylo užší – *repraesentatio* ve smyslu zastoupení (*persona repraesentata* a její *persona repraesentans*, resp. *persona ficta sive repraesentata*); oním zástupcem ovšem nemusel být jen člověk, ale příznačně to byla celá škála zástupných symbolů v tehdejší společnosti představujících klíčové komunikační prostředky a přirozeně tedy prolínajících do všech všech sfér reprezentace.

V historiografii etablovaný pojem *reprezentace* představuje kategorii, jejíž konkrétní obsah – usilujeme-li alespoň o rámcově celistvé pojetí – je věcí **rekonstrukce**. Jinak řečeno věcí „myšleného spektra komponentů“, jež historik pokládá za navzájem souvztažné v té míře, aby je mohl považovat za těsně související části jediného spektra. V konkrétním případě „reprezentace české středověké šlechty“ tomu tak muselo být tím spíše, že se nedostává – a to ani v literatuře zahraniční – rekonstrukce analogicky koncipované; nezbytné přihlídnutí ke koncepcím studia problematiky v dalších sociálních prostředích (sféra zeměpanská a špičky církevních hierarchií) vyžaduje současně značnou míru obezřetnosti z hlediska komparability jednotlivých pojednávaných aspektů.

Šlechtická reprezentace / reprezentace šlechty je v předkládané práci chápána jakožto označení souboru komponentů (výrazových prostředků), jimiž se deklaroval (a tím současně legitimizoval) sociální status jednotlivců i rodů (jejich sociální kapitál). Východiskem koncepce práce (a tomu poplatné metody zpracování) bylo několik předpokladů, z nichž dva se staly určující pro samotný rozvrh knihy do dvou oddílů. První předpoklad zní, že žádné z médií reprezentace nevzniká samoúčelně, ale vždy s ohledem na potencionální užší či širší publikum („příjemce sdělení“), jemuž jsou poplatné konkrétní výrazové prostředky. Za druhé je zřejmé, že reprezentace osobní i rodová předpokládala (nezbytně vyžadovala) několik ustálených typů prostředí, v nichž se realizovala. Spektrum výrazových prostředků a spektrum prostředí, bez nichž by nebyly schopny výpovědi – to jsou ony dva aspekty, tvořící kosturu rekonstrukce a tím i určující základní rozvrh práce (srov. níže oddíl „Struktura“).

O šlechtické reprezentaci ve smyslu shora naznačeném hovoříme jako o obrazu rekonstruovaném – z doby, jež je předmětem zájmu (tj. 13./14. – 15./16. století), totiž v žádné formě neexistují prameny, jež by odrážely škálu výrazových prostředků deklarace sociálního statutu v úplnosti nebo minimálně v reprezentativním výběru. Rekonstrukce proto nutně vychází od **zmapování okruhů**

využitelných pramenů – tedy takových, jež mají přímou nebo minimálně nepřímou výpověď k jednotlivým aspektům.

Ptáme-li se po nositelích „historické paměti“ ve středověké společnosti, automaticky nám na mysli vytanou dvě základní média: lidská paměť a psané slovo. (Pozdně středověký vynález v podobě knihtisku zasáhl na dané pole, hovoříme-li stále o středověku, již jen okrajově a v kontextech spíše specifických.) Můžeme tedy říci: ústní tradice versus písemné prameny? Evidentně nikoli, představa lineárního vývoje ve směru ústní podání → psané slovo → tištěné slovo je silně zjednodušující a realitě neadekvátní, prvé a druhé existovalo po staletí paralelně, písemné pořízení nikdy v průběhu středověku neeliminoválo váhu ústně vydaného svědectví. Už jen proto ne, že množství aspektů každodenního života písemná produkce (jakkoli na svém objemu nesporně razantně nabývající) jednoduše nepodchycovala. Neméně pak platí to, že většinově illiterární populace měla k dispozici jediné médium *paměti* – svou vlastní paměť. Vzájemný vztah ústního a písemného evidentně nelze vyjádřit přímočaře jako „tradiční“ a „moderní“ – rostoucí úloha písemné fixace neznamenal nutně oslabení symboliky nepsaných forem komunikace. Z hlediska moderního historika to ovšem nemění nic na skutečnosti, že i v případě studia ústně tradovaného jsme nuceni vycházet výhradně z toho, co bylo fixováno písmem.

Výpovědní hodnota **psaného pořízení** zvláště v kontextu symbolické komunikace, jež představuje jednu z klíčových kategorií prolínajících celou práci, spočívá v několika rovinách – obsah a jeho kritický rozbor je tu jen jednou z nich, další představuje ve středověku (ale i později) rozšířené vnímání psaného slova (písemné fixace) ve smyslu hmotného důkazu: byla jím jednotlivá písemnost, rozsáhlý archiv, stejně jako nápis na stěně. Listina, urbář, právní kniha a potažmo jakákoli další forma psaného slova, ale i mapa byla, nebo za určitých okolností minimálně mohla být výrazem a ztělesněním právního nároku, ať šlo o listinu zakotvující určitá práva (jež sama o sobě, svou „hmotnou podstatou“, byla důkazem) či (zavřený) kodex s textem městských privilegií, na ně(j)ž se přísahalo. Rezidenční hrad s archivem je symbolem teritoriální správy na straně jedné a vrchnostenské moci na straně druhé. Písemná dokumentace je chápána jako zástupný symbol právního nároku (proto se při prodejkách panství jako součást transakce postupují i staré písemnosti, jejichž role je pouze symbolická). Legitimizační úlohu ve smyslu „veřejného důkazu“ (starobylosti kostela, udělených odpustků apod.) mělo psané slovo i v sakrálních prostorách – ať šlo o memoriální nápis o zahájení či ukončení stavby anebo o regesta odpustkových listin, jednalo se o prezentaci nároku prostřednictvím psaného slova, nikoliv o texty (primárně) určené ke čtení.

Hmotné památky, smíme-li takto označit širokou a vnitřně silně heterogenní skupinu všech ostatních nositelů „historické paměti“ (počínaje architekturou a konče soupravou nádobí s rodovými erby anebo částí zbroje „s příběhem“), mají na první pohled výhodu ve zdánlivě bezprostředněji poskytovaném svědectví o ně-

kdejší realitě, ovšem nenechme se mýlit. I zde je úskalí celá řada. A nejde jen o všudypřítomnou torzovitost pramenů (a z ní vyplývající úvahy o reprezentativnosti dochovaných souborů), ale i o další závažný aspekt – tím je ztráta (historického) kontextu. Podobně jako písemnost měla v konkrétních kontextech své konkrétní symbolické významy, roli zástupného symbolu stejně tak hrála architektura (hrad jako mocenský symbol atd.), celá škála médií memoriálních (náhrobník jako zástupný symbol zemřelého, erb zastupující jednotlivce a rod atd.), ale ve specifických kontextech se mohly symboly stávat i běžné předměty typu kloboučku anebo klíčů.

Výpověď v případě všech typů pramenů (jejich kategorizování je vlastně pouhou umělou pracovní pomůckou) směřuje k jediné někdejší realitě a tvoří součást téhož významového celku, o němž podávají svědectví – bez ohledu na „úhel pohledu“, odlišný smysl pro celek a detail a přirozeně i velmi kolísající míru reprezentativnosti (specifičnosti či zobecnitelnosti) sdělení. Jednotlivé typy pramenů – ona jednotlivá „svědectví“ bylo třeba kombinovat, ale i konfrontovat, a na základě toho se pokusit o pokud možno věrohodnou rekonstrukci někdejší reality, kterou nikdy – ani v případech sebestříznivějšího dochování pestré škály navzájem se protínajících pramenů – nejsme schopni oživit bezezbytku a způsobem, který by nepřipouštěl další otázky (a případně pochybnosti). Představa **propojení výpovědi písemného a hmotného pramene** bývá v důsledku nahodilé selektivnosti, s níž se naše prameny dochovaly, stejně lákavá jako jen zřídka realizovatelná. Bezpočet je totiž případů, kdy se výpověď písemných a hmotných pramenů mívá: prokazatelná pozdně středověká přestavba kostela či hradu nezanechala stopu v písemných pramenech, a naopak písemně dokumentované stavební práce nejsme na stavbě samé schopni blíže interpretovat, obraz či socha uložená v muzeu neprozrazuje nic o objednateli, jeho záměru a místě původního určení, a naopak písemnými prameny zachycené odkazy na vnitřní vybavení kostelů nejsme v drtivé většině případů schopni propojit s hmotnými artefakty.

Z uvedeného je tedy zřejmé, že rekonstruovaný obraz ani zdaleka nemůže být přímým odrazem stavu (z hlediska kvalitativního i kvantitativního) dochované pramenné základny – je jistě nevyhnutelné, že témata, k nimž je pramenů poskrovnu či (téměř) žádné, pojednáváme lakoničtěji a s více otázkami než témata dobře známá (nebo minimálně zdánlivě dobře známá), stále je však třeba mít na paměti elementární postřeh, že totiž absence přímého dokladu není totožná s absencí jevu. Pracovní metoda, kdy pramenná základna určuje nejen obsah, ale i samotnou koncepci, strukturu a proporce výsledného textu, je z hlediska „naivního pozitivismu“ nepochybně „korektnější“ než konstrukt, který lze tu i onde označit za hypotetický nebo minimálně explicitně nepodložený. Pokoušíme-li se ovšem přibližovat minulosti způsobem co možná plastickým (a někdejší realitě adekvátním), pokládám druhou cestu za jedinou možnou.

V tomto ohledu prokázalo neocenitelnou službu komparativní studium. Ztráty materiálu písemného i hmotného, stejně jako limity výpovědní hodnoty pramenů dochovaných lze totiž částečně kompenzovat alespoň jedním nezpochybnitelným pozitivem: a tím je **stereotypnost základních modelů** (prostředí a výrazových prostředků – rekonstrukce v případech příznivého dochování pramenů vytvářejí automaticky rámec, který lze uplatňovat s podobnou „stereotypností“, s níž fungoval v době, jež je předmětem našeho zájmu). Právě tento významový rámec, resp. paralelní významové rámce a vzorce, nám totiž umožní se přiblížit i případům, kdy přímé doklady k dispozici nejsou, anebo mají povahu natolik kusou, že jejich interpretace je možná právě a pouze za pomoci a na podkladě analogií.

Struktura

Základní rozvrh práce do dvou částí i důvody k tomuto vedoucí byly zmíněny již v předcházejícím; smyslem následujícího je představit blíže její vnitřní uspořádání. Jako vhodnější než narativ (buď příliš stručný anebo naopak ztrácející na přehlednosti) se zde jevila heslovitě podaná struktura doprovazená nástinem dílčích témat pojednaných v jednotlivých okruzích. Sepětí jednotlivých momentů (ve smyslu provázanosti, logické návaznosti i vzájemné podmíněnosti) je v knize průběžně naznačováno odkazy – primárně s cílem poukázat a zdůraznit, jak pestré je klubko souvislostí uvnitř sledované problematiky, a zcela prakticky viděno také proto, aby opakování (se) bylo možné redukovat na nezbytné minimum.

ÚVOD

Média „historické paměti“; ústní tradice versus písemné prameny?; hmotné památky; stereotypnost základních modelů prostředí a výrazových prostředků

I. PROSTŘEDÍ

I.1. Symboly moci

I.1a. Rezidenční hrady. – Rezidence a rezidenční problematika; propojení profánní a sakrální složky; hrad jako mocenský symbol středověkého světa; šlechtické „právo na hrad“; jména hradů; vyobrazení hradů; vnitřní „topografie“ rezidenčních sídel (hradní brána, velká světnice, zelená světnice, hradní kaple); přechod od „nehostinného“ hradu k pohodlnému zámku okolo roku 1500?

I.1b. Rezidenční města. – Atributy rezidenčních měst; případové studie (Roudnice nad Labem, Český Krumlov, Švihov a Rabí, Poběžovice a Horšovský Týn, Pardubice, Moravská Třebová a Boskovice); rezidenční město jako zástupný symbol (případová studie: Rabštejn a Chyše); kontinuita versus nárazovost koncepce; případová studie (Nové Město nad Metují jako anomálie)

I.2. Symboly zbožnosti

I.2a. Sakrální prostor jako svět sociálních vztahů. – Sociální sítě duchovních institucí; reciprocita jako základní charakteristika; liturgie a *memoria*; *pompa funebris* (případová studie: pohřeb Mikuláše Slepíčky z Nažic) a funerální média (náhrobník – memoriální a zástupný symbol, historizující náhrobníky); nekropole jako sociální prostor; případy „osobní identifikace“ s církevní institucí

I.2b. Kláštery. – Volba řádu jako forma deklaráce; prostorová vazba kláštera a rezidence jeho šlechtického zakladatele; případové studie: obliba františkánského řádu, šlechtické fundace augustiniánského řádu (případová studie: Ostrov – Svatá Dobrotivá); šlechtické klášterní nekropole; případové studie (ze Šternberka, z Rožmberka, Švihovští z Rýzmburka)

I.2c. Kostely. – Mikrosvěty šlechtických kostelů a nekropolí; funkce empor; vývoj farní sítě; „průměrná“ a „nadprůměrná“ sakrální architektura; případové studie (Kozlov, Čečovice); šlechtické kostelní nekropole; případové studie (Budyně nad Ohří, Slavětín, Černovičky, Charvatce)

I.2d. Kaple. – Soukromé liturgické prostory jako výraz sociálního statutu; případové studie (Načeradec, Mělník, Horšovský Týn, Staré Město pražské, Nová Bystřice, Plzeň, Jindřichův Hradec)

II. VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY

II.1. Osobnostní práva středověkého šlechtice. – Jméno, predikát, erb, pečeť

II.2. Erb. – Stabilita erbovního znamení a výjimky (případová studie: Markvartici); heraldické znamení jako statutární a zástupný symbol, korouhev, pečeť (počátky šlechtických pečetí, moment *imitatio* ve sfragistice)

II.2a. Erb jako nositel významu. – Dělené erby jako výraz příbuzenských a sociálních vztahů (vazby k vymírajícím či vymřelým rodům); šlechtické erby ve znacích měst a klášterů

II.2b. Heraldické prezentace. – Případová studie (erby v koncepci osobní reprezentace Jana IV. z Dražic); heraldické prezentace na hradech a tvrzích (jednotlivé erby i erbovní galerie; erby malované i tesané; erby na zdech vnějších i vnitřních, klenbách, portálech, kachlových kamnech, arkýřích); heraldické prezentace v kostelech a kláštorech (jednotlivé erby i erbovní galerie; erby malované i tesané; erby na zdech vnějších i vnitřních, vč. křížových chodeb, na nástěnných i deskových malbách, klenebních svornících, oltářních menzách, křtitelnicích, na dlaždicích a okenních výplních); úskalí interpretace většiny erbů a erbovních galerií; erbovní galerie jako výraz „kolektivní identity“ (případové studie: erbovní galerie na hradě Laufu; heraldická výzdoba Klaudyánovy mapy; heraldické galerie na hradech v Jindřichově Hradci a Písku a v kostele ve Slavětíně); erbovníky

II.3. Obraz

II.3a. Vyobrazení a portrét jako zástupný symbol. – Stylizovanost/typizovanost versus autentičnost; počátky šlechtického portrétu; vyobrazení šlechticů (typizovaná vyobrazení skupinová i individuální; typy grafických médií a významové souvislosti; kryptoportréty; rané šlechtické portréty)

II.3b. Obraz jako legitimizační instrument. – Ikonická i silně individuální vyobrazení; galerie předků (případové studie: lucemburská genealogie na Karlštejně, galerie

českých panovníků na Pražském hradě, galerie fundátorů v klášteře ve Žďáru nad Sázavou, galerie předků na zámku v Děčíně)

II.4. Deklarace sociálního statutu

II.4a. Urozenost a šlechtická čest. – Urozenost a *starobylost* jako dědičné kategorie symbolického kapitálu; čest – její získání a její ztráta, útoky na čest žijících i zemřelých, obrana šlechtické cti a souboj; „devalvace urozenosti“, tzv. uzavírání stavů, *staří a noví páni*

II.4b. Ohrožení tradičních hodnot. – Počátky nobilitací v západní a střední Evropě, nejstarší nobilitační listiny českých králů, akt nobilitace jako ceremoniál, proměna charakteru nobilitací – od výrazu osobní vazby ke kancelářské rutině; čeští nositelé zahraničních titulů (hrabě, svobodný říšský pán); případové studie (Gutštejnové, Šlikové); tituly, spory o tituly a náležitá oslovení, oslovení *tvá/vaše milost*, stavovsky adekvátní adjektiva, vývoj směřující ke kumulaci vzletných obrátů a tím devalvaci jejich hodnoty, zahraniční tituly v českém prostředí; hrozba sociálním hierarchiím a snahy o řešení (podřízení nobilitací kontrole šlechty, nivelizace zahraničních a domácích titulů)

II.4c. Moment napodobení. – *Imitatio* jako forma (deklarace) sociální vazby a legitimizační instrument; *imitatio* součástí spektra politických nástrojů; rané šlechtické *imitatio* panovnického dvora (skladba dvorského personálu, pečeť, přejímání módních vzorů rytířské kultury); *imitatio* v architektuře – napodobení celku versus napodobení signifikantních detailů (kostely, hrady, využití služeb dvorské huti, detaily „s významem“); *imitatio* ve sféře sakrální legitimizace (vystavování sv. ostatků); moment napodobení jako další z cest k vyrovnávání sociálních přehrad

II.4d. Legitimizace sociálního vzestupu. – Kariéry, strmé vzestupy a pády – stereotypní kontexty i specifické osudy; vzestup de facto a vzestup de iure; urozenost a chudoba versus neurozenost a bohatství; případové studie (Vencelíkové z Vrchovišť kolem roku 1500, Bořitové z Martinic kolem roku 1500)

II.5. Rodové tradice jako nadgenerační symbolický kapitál

Kontinuita jako základ rodové tradice; legitimizace vlastními předky – *rod* a *čest* jako rozšířené a současně parodované kategorie; „genealogie jako forma myšlení“; deklarace kontinuity s odkazem předků – strategie a cíle

II.5a. Erbovní pověsti a genealogické fikce. – Předek-„praotec“ rodu; erbovní pověsti a specifické místo Dalimilovy kroniky – pověsti a tradice zaznamenané a nezaznamenané (případové studie: Vítkovci, Pernštejnové); úpravy a adaptace starších pověstí jako odraz aktuální potřeby (Hájek, Paprocký); původ pověstí a tradic a formy přenosu „historického povědomí“; pozdní „středověké“ erbovní pověsti; genealogické fikce – cíle a dobové souvislosti; fikce „exkluzivního“ původu (slavníkovský a vršovský původ, případová studie: příbuzenství Rožmberků s Ursiny) versus pragmatické konstrukce příbuzenství – „falešní příbuzní“ (shoda erbovního znamení jako východisko deklarace příbuzenství; kombinace s listinnými a literárními falsy); příbuzenská vazba jako potvrzení symbolické kontinuity

II.5b. Historická paměť české šlechty. – Praktická potřeba znalosti příbuzenských vazeb (případová studie: příbuzní Jana ze Smiřic roku 1417); historická *paměť* jako jeden z konstitutivních prvků šlechtické identity a její zdroje; archivní rešerše a první práce o dějinách šlechtických rodů (Švihovští z Rýzmburka, Zajícové z Házmburka); „předměty zvláštního významu“ jako média historické *paměti*; rodová jména jako poukaz

k tradici a / nebo významnému předkovi, rodová jména a příjmy jako nositelé významu – sepětí s rodovými tradicemi, obliba jmen v prostředí české šlechty kolem roku 1500, recepce jmen literárních postav; *paměť* válečných událostí, kategorie rytířské cti a prolnutí s nejstaršími erbovními pověstmi, případová studie (italské/milánské tažení roku 1158), kolísající úloha ostatních válečných událostí v historické *paměti* (křížové výpravy; bitvy – Laa 1246, Kressenbrunn 1260, Mühldorf 1322, Kresčak 1346, Moháč 1526), fiktivní bitva u Olomouce 1241 (tradice o Jaroslavovi ze Šternberka), hmotná média *paměti* bitev

II.5c. Mecenát jako průsečík osobní reprezentace a rodové tradice. – Mecenát ve středověku, principy jeho fungování a cíle; počátky kulturního mecenátu ve vazbě na dvorské prostředí (literární mecenát), mecenát na poli knižní kultury; kontakty s humanisty jako prestižní moment, dedikace literárních děl a oslavné skladby na objednávku; ostatní formy a typy šlechtického mecenátu

DLOUHÝ ŽIVOT STŘEDOVĚKU

Formy a výrazové prostředky sebereflexe a reprezentace české šlechty jako téma dlouhého časového horizontu, prolínání a návaznost, nikoliv potýkání se „gotiky“ a „renesance“; rozpracování a precizování středověkých vzorů

Cíle

Předkládaná práce je svého druhu prvním pokusem o celistvé uchopení tématu vytčeného v názvu knihy. Téma šlechtické reprezentace je tu pojednáno jako jediný celek logicky provázaných komponentů, jimiž se jednotlivci (a rody) prezentovali (vůči) svému okolí – současníkům i budoucím generacím. Do rámce tématu tak spadá výstavný hrad, rodový klášter s nekropolí, umělecký mecenát i okázalá slavnost a mnoho dalšího. To vše mělo své publikum, své příjemce sdělení a vytvářelo obraz jednotlivce a jeho rodu. Aby se jednalo o obraz odpovídající sociálnímu statutu, bylo třeba volit výrazové prostředky stavovsky adekvátní.

Jde o (zpětně) rekonstruovaný soubor komponentů, nebo chceme-li „barev jediného spektra“, jež středověký člověk dobře znal, rozuměl jejich symbolické řeči a sám jí uměl aktivně užívat, avšak celek z jednotlivých „položek“ vytváří až dnešní historik. Hledání významových souvztažností je zde základním východiskem: látka, kterou máme před rukama, není „lineární“, ale daleko spíše „cyklická“, a její jednotlivé výseče spolu navzájem těsně souvisejí, ba ve své výpovědi se podmiňují a doplňují. Ostatně rekonstruovaný model je to jediné, co máme k dispozici – středověké prameny v tomto směru žádný explicitně a v úplnosti formulovaný podklad nenabízejí.

Ve srovnání s rekonstrukcí šlechtických genealogií a majetkové držby, k nimž prameny nabízejí zpravidla přímou výpověď (čímž nepodceňuji interpretační úskalí jednoho i druhého), se studium problematiky reprezentace ubírá cestami hledání a domýšlení souvislostí mezi danými fakty (stranou pro tuto chvíli

ponecháváme četné otazníky, jimiž je zatížena již samotná faktografie – od listiných fals přes tendenční literární a narativní texty až po rozdílně datovaný a interpretovaný stavební vývoj hradu či malířské výzdoby stěn rodového kláštera). Jednu z častých nástrah, s nimiž se musíme smířit, lze osvětlit na konkrétním příkladu. Sotva bude sporu o tom, že pasování můžeme označit za jeden z klíčových ceremoniálních prvků rytířské kultury. V pramenech najdeme množství zmínek, víme, že k pasování rytířů docházelo nejen před bitvami k povzbuzení bojovníků či po bitvách jako výraz ocenění, ale jednalo se o celkem běžný doprovodný ceremoniál zvláště slavnostních chvil dvorského života (především korunovace a svatby, ale i nobilitace). A v čem tedy spočívá naznačené úskalí, netýkající se pochopitelně jen rytířských pasování, ale tak či onak platné pro celou sledovanou problematiku šlechtické reprezentace? Máme k dispozici zprávy o událostech, u nichž (zhruba) známe aktéry, okolnosti děje či jeho výsledek. Širší kontext „příběhu“ prameny ve své drtivé většině explicitně nepostihují – je úlohou historika, aby se o jeho rekonstrukci minimálně pokusil.

Rekonstrukce spektra prostředí a výrazových prostředků šlechtické reprezentace vycházela z řady dílčích a ve své výpovědi nejen nesporných, ale zpravidla ke stále témuž směřujících momentů – to skýtá naději, že jde o model ve svých základních principech přinejmenším obhajitelný. Úvahy nad kombinací obecného a speciálního byly do značné míry vyřešeny prostou skutečností, že jedno vzniká z druhého a současně jedno bez druhého by pozbývalo smyslu, čímž je tedy dáno, že obojí muselo být nutně v textu zastoupeno a zohledněno. Břemeno volby se tak zúžilo na otázku vzájemných proporcí, způsobu jejich vyvážení a současně výběru vhodných a vsutku reprezentativních (přirozeně nikoli nezbytně notoricky známých) případů.

Závěr

„Research on the later medieval nobility is in a healthy state.“ Tímto optimistickým konstatováním před deseti lety otevřel Martin Aurell své zamyšlení nad stavem a možnostmi výzkumu problematiky pozdně středověké šlechty. Lze je do značné míry vztáhnout i na stav studia české středověké šlechty, a to i přesto, že limity výzkumných možností (dané pramennou základnou) jsou tu ve srovnání s obdobím 16.–17. století citelné.

Práce je meritorně zaměřena na české prostředí období středověku – v zájmu plasticity výkladu bylo přirozeně nezbytné širší rámcové zakotvení geografické (střední Evropa) i časové (přesah do období raného novověku). Nezbytný nadnárodní pohled na dějiny šlechty a jednotlivé aspekty jejího vývoje ze studia celého spektra šlechtické reprezentace, resp. spektra, jež bylo možné jako náplň této kategorie rekonstruovat, vyplývá průběžně. Nutnost pracovat (s) optikou, která

nekončí na zemské hranici, se ovšem týká nejen studia vývoje šlechty, ale vlastně studia jakéhokoli aspektu dějinného vývoje. Teprve pohled v širším nadnárodním měřítku (v našem případě středoevropském) odhalí, v čem byly tendence a charakteristiky vývoje v jednotlivých zemích a oblastech univerzálně platné a v čem jsou naopak jejich specifika. Dosavadní stav studia na poli zvaném česká středověká šlechta ukazuje, že vývojových spojnic a paralel je celá řada. Tou první a snad nejzávažnější je samotné spektrum výrazových prostředků šlechtické reprezentace, jehož rekonstrukce nutně přihlížela k situaci (a literatuře) zahraniční – poté, co se jasně ukázala komparabilnost základních vývojových tendencí: a to nejen výrazových prostředků, ale i prostředí, v nichž se realizovala.

Nutnost průběžně přihlížet k pozdějšímu vývoji, tedy především v průběhu 16. století, event. v době předbělohorské, byla dána nejen samou logikou věci kontinuálního kulturního vývoje, ale snad především celou řadou zřetelných vývojových spojnic mezi středověkem a raným novověkem, zřejmých v celém pojednávaném tematickém spektru. Dosavadní stav bádání naznačuje, nakolik v tomto bodě stojíme před jedním z deziderát historické vědy – pracovní kategorie „(pozdní) středověk“ a „(raný) novověk“, ať si to chceme či nechceme připustit, (stále ještě) vytvářejí určitou mentální bariéru kontinuálního vnímání. Způsob, jakým renesance navázala na zděděné formy a vzory osobní i kolektivní reprezentace jednotlivce (a tuto formulaci není třeba omezovat jen na šlechtu), nám dává jedinečnou příležitost pokusit se tuto bariéru ne-li docela potlačit, tedy minimálně v jejím působení relativizovat.

A právě ony stereotypně uplatňované výrazové prostředky a významové rámce jejich výpovědí nás přivádějí – pokud při jejich sledování překročíme pomyslnou hranici středověku – k přesvědčení o „**dlouhém stínu středověku**“. Nejen ve smyslu relativizace ostrého přechodu, ne-li přímo domnělé protikladnosti „gotiky“ a „renesance“, ale v celém probíraném spektru. Prostor, formy a výrazové prostředky sebereflexe a reprezentace české šlechty ve středověku jsou toho dokladem více než zřejmým. Nahlédneme-li totiž do předbělohorského století, bude zcela zjevné, jak těsně tehdejší doba na středověk navázala. Převzala stávající koncepty, škálu prostředí i výrazových prostředků, jež tu i onde uzpůsobila, ale v každém případě středověku „prodloužila život“. Mnohé z toho, co nás při studiu reprezentace raně novověké šlechty zaujme a okouzlí, znal už pozdní středověk. Snad jen formy jsou vytříbenější a doklady písemné i hmotné z hlediska rekonstrukce podstatně příznivější. A to v té míře, že nás mohou svést k domněni určitého kvalitativního zlomu v 16. století, spočívajícího v rozvinutí forem a výrazových prostředků osobní i kolektivní reprezentace. Kontinuita se středověkem je nicméně nepřehlédnutelná. A právě v tom tkví i přitažlivost pohledu na „dlouhý středověk“ – v daném případě tedy studia šlechtické reprezentace v období raného novověku. A pokud jsme poněkud rezervovaní z hlediska inovativnosti spektra výrazových instrumentů osobní a rodové reprezentace, stejně jako škály prostředí, v nichž se uplatňovala, nesporně nás zaujmou způsoby, jimiž se „zdě-

děné“ formy dále rozvíjely, precizovaly a adaptovaly měnícím se potřebám šlechtické sebezprezentace.

Významnější dílčí studie publikované uchazečem k problematice reprezentace české středověké šlechty

- *Adelige Repräsentation durch Nachahmung. Der landesherrliche Hof als Vorbild*, in: *Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2013, s. 231–260.
- *Bořita z Martinic (†1478) – nositel řádu zlatého rouna? Tradice a fabulace v historické paměti Bořitů z Martinic 1500–1650*, in: *Memoria et damnatio memoriae ve středověku*, red. Martin Nodl, Praha 2014, s. 145–161.
- *Comes aneb (Dis)kontinuita v pojetí pozdního středověku*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, red. Eva Doležalová et al., Praha 2007, s. 404–422.
- *Historikův virtuální svět. Interiér kostela jako typ reprezentativního prostoru v pozdně středověkých Čechách*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, red. Martin Nodl, František Šmahel, Praha 2009, s. 257–298.
- *Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty*, *Český časopis historický* 108/2010, s. 185–219.
- *Karel IV. a páni z Rožmberka v 50. letech 14. století. Rituály moci a hledání modu vivendi*, in: *Husitský Tábor 17/2012*, s. 69–103.
- *Město jako výrazový prostředek osobní reprezentace. Chyš a Rabštejn za Buriana II. z Gutštejna († cca 1489)*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2009, s. 337–361.
- *Minoritský klášterní kostel sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. Unikátně dokumentovaný případ šlechtické nekropole druhé poloviny 14. století*, *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 20/2008, s. 18–39.
- *Paměť a tradice v prostředí české šlechty v pozdním středověku. Formy a média*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 10/2005, s. 199–246.
- *Paměť válečných událostí. Memoriální tabule v kostele sv. Pankráce v Praze*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2009, s. 139–164.
- *Prestižní a patetické titulatury – šlechtická hrdost, pýcha, závist i výsměch*, in: *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, red. Eva Doležalová et al., Praha 2004, s. 307–322.
- *Rezidenční dvory české šlechty v pozdním středověku*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 285–325.
- *Rituály, ceremoniály a symbolická komunikace v životě české středověké šlechty*, in: *Slavnosti, ceremonie a rituály pozdního středověku*, red. Martin Nodl, František Šmahel, Praha 2013, s. , s. 267–309.
- *Rodová jména, příjmy a rodové tradice české šlechty v pozdním středověku*, *Acta Onomastica* 46/2005, s. 116–142.
- *Smečno v pozdním středověku. Počátky rezidenčního města Bořitů z Martinic*, *Průzkumy památek* 19/2012, č. 1, s. 7–30.

- *Soziale Netzwerke geistlicher Institutionen im Spätmittelalter. Das Beispiel der Minoriten- und Franziskanerklöster in Böhmen*, in: *Ecclesia als Kommunikationsraum in Mitteleuropa (13.–16. Jh.)*, hg. Eva Doležalová, Robert Šimůnek, München 2011, s. 147–183.
- *Šlechta a města pozdního středověku: konfrontace či koexistence?*, in: *Středověké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*, red. Ján Lukačka, Martin Štefánik et al., Bratislava 2010, s. 225–237.
- ŠIMŮNEK ROBERT, LAVIČKA ROMAN, *Páni z Rožmberka 1250–1520: Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011.

Literatura*

- ANDERLE JAN, *Uspořádání bytů v některých velkých hradech doby Karla IV.*, Svorník 6/2008, s. 13–32.
- ANGENENDT ARNOLD, *Der eine Adam und die viele Stammväter. Idee und Wirklichkeit der Origo gentis im Mittelalter*, in: *Herkunft und Ursprung. Historische und mythische Formen der Legitimation*, hg. Peter Wunderli, Sigmaringen 1994, s. 27–52.
- ANTONÍN ROBERT, *Ideál panovnické moci v narativních pramenech českého středověku*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 401–417.
- BALBÍN BOHUSLAV, *Syntagma historicum, quo illustrissimae et pervetustae stirpis, comitum de Guttenstein, origines et memoriae continentur, ...*, Pragae 1665.
- BALETKA TOMÁŠ, *Rytířská kultura a recepce dvorské epiky na Moravě ve 14. a 15. století*, in: *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi jeho přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 491–496.
- , *Účast české a moravské šlechty na „pruských jízdách“ ve 14. století*, in: *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*, Brno 2000, s. 79–88.
- BANDMANN GÜNTER, *Early Medieval Architecture as Bearer of Meaning*, New York 2005.
- BARTLOVÁ MILENA, *Poctivé obrazy. Deskové malířství v Čechách a na Moravě 1400–1460*, Praha 2001.
- , *Vlastní cestou. Výtvarné umění ve službách vladařské reprezentace Jiřího z Poděbrad a českých králů*, in: *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, red. Lenka Bobková – Mlada Holá, Praha 2005, s. 243–257.
- BAUCH KURT, *Das mittelalterliche Grabbild. Figürliche Grabmäler des 11. bis 15. Jahrhunderts in Europa*, Berlin – New York 1976.
- BEHR HANS-JOACHIM, *Literatur als Machtlegitimation. Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*, München 1989.

---

* Bibliografie zahrnuje orientační výběr základní literatury ke sledované problematice; literatura věnovaná jednotlivým rodům byla pojata pouze v případě závažných syntéz, biografie jednotlivých osob a monografie jednotlivých lokalit (města, hrady, kostely, kláštery apod.) až na výjimky zařazeny nebyly; pojata nebyla literatura slovníková ani základní kompendia typu *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*, *Dějiny českého výtvarného umění*, *České dějiny* (vyd. Laichter), *Velké dějiny zemí Koruny české* apod.

- BENEŠ ZDENĚK, *Historický text a historická skutečnost. Studie o principech českého humanistického dějepisceví*, Praha 1993.
- BERAN ZDENĚK, *Poslední páni z Michalovic. Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468)*, České Budějovice 2010.
- BIHRER ANDREAS, *Curia non sufficit. Vergangene, aktuelle und zukünftige Wege der Erforschung von Höfen im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, Zeitschrift für historische Forschung 35/2008, s. 235–272.
- BILLER THOMAS, *Deutsche Fürstenburgen (1250–1450). Eine Forschungslücke, ihre Gründe und Folgen*, in: *Burgenbau im späten Mittelalter II*, München – Berlin 2009, s. 9–25.
- BIRNBAUM VOJTĚCH, *Románské emporové kostely v Čechách*, in: *Sborník k sedmdesátým narozeninám K. B. Mádlá*, Praha 1929, s. 49–60.
- BLÁHOVÁ MARIE, *Das Werk des Prager Domherrn Vincentius als Quelle für die Italienzüge Friedrich Barbarossas*, *Civis. Studi e testi* 16/1992, s. 149–172.
- , *Panovnické genealogie a jejich politická funkce ve středověku*, *Sborník archivních prací* 48/1998, s. 11–47.
- , *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Praha 1995.
- BOBKOVÁ LENKA, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, in: *Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století*, red. Lenka Bobková, Ústí nad Labem 1992, s. 99–113.
- , *Rezidence pánů ze Salhausenu v Benešově nad Ploučnicí. Příspěvek k podílu saské šlechty na kulturním obraze severozápadních Čech doby předbělohorské*, in: *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.–18. století)*, Prostějov 1997, s. 428–446.
- BOHÁČ ZDENĚK, *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na prahu husitské revoluce (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv)*, *Folia Historica Bohemica* 7/1984, s. 7–42.
- BOK VÁCLAV, *K výskytu jmen z eposu o Tristanovi a Isoldě ve středověkých a raně novověkých Čechách*, *Acta Onomastica* 36/1995, s. 42–47.
- , *Literatura a literární kultura spjatá s rodem Rožmberků*, in: *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, red. Martin Gaži, České Budějovice 2011, s. 250–263.
- , *Zur Kenntnis der Dietrich-Sagen im mittelalterlichen Böhmen*, in: *Durch aubenteuer muess man wagen vil. Festschrift für Anton Schwob zum 60. Geburtstag*, hg. Wernfried Hofmeister et al., Innsbruck 1997, s. 27–35.
- , *Zur Rezeption von Eigennamen der mittelhochdeutschen Hofepik in Böhmen und Mähren*, in: *Literatur – Geschichte – Literaturgeschichte. Beiträge zur mediävistischen Literaturwissenschaft. Festschrift für Volker Honemann zum 60. Geburtstag*, hg. Nine Miedema et al., Frankfurt/M. etc. 2003, s. 113–123.
- BOLDAN KAMIL, *Epitaf Půty Švihovského z Rýzemberka od Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*, *Epigraphica & Sepulcralia* 3/2011, s. 11–21.
- , *Knihovna Jana Zajíce z Házmburka (1496–1553)*, in: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“*, red. Jitka Radimská, České Budějovice 2003, s. 41–108.
- BOLDAN KAMIL, URBÁNKOVÁ EMMA, *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*, Praha 2009.
- BUMKE JOACHIM, *Mäzene im Mittelalter. Die Gönner und Auftraggeber der höfischen Literatur in Deutschland 1150–1300*, München 1979.
- BUTZ REINHARDT, DANNENBERG LARS-ARNE, *Überlegung zu Theoriebildungen des Hofes*, in: *Hof und Theorie. Annäherung an ein historisches Phänomen*, hg. Reinhardt Butz et al., Köln etc. 2004, s. 1–42.

- BŮŽEK VÁCLAV, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: *Paměť urozenosti*, red. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007, s. 37–57.
- BŮŽEK VÁCLAV, HRDLIČKA JOSEF, KRÁL PAVEL, VYBÍRAL ZDENĚK, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.
- CARQUÉ BERND, *Aporien des Kulturtransfers. Bau- und bildkünstlerische Zeichen von Herrschersakralität in Prag und Paris*, in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2009, s. 36–62.
- COULSON CHARLES L. H., *Cultural realities and reappraisals in English castle-study*, *Journal of Medieval History* 22/1996, s. 171–208.
- CROSSLEY PAUL, *Medieval Architecture and Meaning: The Limits of Iconography*, *Burlington Magazine* 130/1988, s. 116–121.
- ČÁDA FRANTIŠEK, *Práva osobnostní u nás. Náčrt kapitoly z právních dějin českých*, *Všehrd* 9/1928, s. 102–110, 136–143.
- ČAPSKÝ MARTIN, *Zeměpán, země a sakrální legitimizace zeměpanské moci na pozdně středověkém Opavsku*, in: *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století*, red. Lenka Bobková, Jana Konvičná, Praha 2005, s. 37–56.
- ČORNEJ PETR, *Bitva před Ústím nad Labem ve starší české a německé tradici*, *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica* 1995, č. 5 (= *Problémy dějin historiografie VII*), s. 9–64.
- , *Zrození husitského mýtu: problém optiky*, in: *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, red. Milan Řepa, Praha 2008, s. 86–103.
- DENKSTEIN VLADIMÍR, *Pražská pavéza z bitvy u Řezna r. 1504*, in: *Sborník k sedmdesátinám Jana Květa*, Praha 1965, s. 147–151.
- DINZELBACHER PETER, *Mögliche Funktionen des Raumes mit dem Georgszyklus*, in: *Sankt Georg und sein Bilderzyklus in Neuhaus/Böhmen (Jindřichův Hradec). Historische, kunsthistorische und theologische Beiträge*, hg. Ewald Volgger, Marburg 2002, s. 64–68.
- DIXON PHILIP, *Design in castle building: the controlling of access to the Lord*, *Château Gaillard* 18/1998, s. 47–56.
- DONATH MATTHIAS, *Bauen ohne Grenzen. Architekturtransfer zwischen Sachsen und Böhmen im 15. und 16. Jahrhundert*, in: *Eger 1459. Fürstentreffen zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn: Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung*, hg. André Thieme, Uwe Tresp et al., Wettin-Löbejün 2011, s. 390–404.
- DONATH MATTHIAS, *Schlösser als Herrschaftszeichen – Die Schlossbauten Wilhelms I. von Meissen*, in: *Wilhelm der Einäugige, Markgraf von Meissen (1346–1407)*, Dresden 2009, s. 141–159.
- DRAGOUN ZDENĚK, *Rytiny v interiéru románské malostranské mostecké věže*, in: *Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového*, red. Zdeněk Hojda et al., Praha 1992, s. 21–28.
- DUBY GEORGES, *Věk katedrál. Umění a společnost 980–1420*, Praha 2002.
- DURDÍK TOMÁŠ, *Česká hradní architektura doby Václava IV.*, in: *Historická inspirace. Sborník k počtě Dobroslava Líbala*, red. Martin Kubelík et al., Praha 2001, s. 63–76.
- , *Doppelpalasanlagen – ein moderner und prestigeträchtiger Burgentyp in Böhmen zur Zeit Karls IV.*, in: *Burgenbau im späten Mittelalter II*, München – Berlin 2009, s. 7–78.
- DURDÍK TOMÁŠ, BOLINA PAVEL, *Kaple vrcholně středověkých hradů*, *Castellologica Bohemica* 2/1991, s. 9–22.
- , *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*, Praha 2001.

- DUŠKOVÁ SÁŠA, *Naše listiny doby přemyslovské pro nižší světské feudály a otázka šlechtických archivů*, Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity – C 3/1956, s. 56–78.
- , *Rudigerus notarius*, Folia Diplomatica 1/1971, s. 63–74.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ DANA, ZELENKA JAN, *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011.
- DVOŘÁKOVÁ DANIELA, *Rytier a jeho král. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zretelom na územie Slovenska*, Budmerice 2003.
- , *Rytierska kultúra v živote uhorskej šľachty na prelome 14. a 15. storočia*, Historický časopis 50/2002, s. 569–586.
- DVOŘÁKOVÁ LENKA, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, in: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 113–135.
- EDEL TOMÁŠ, *Příběh johanitského komtura řečeného Dalimil. Kapitola z dějin české politiky*, Praha 2000.
- FAJT JIŘÍ, „*Na paměť statečného a zbožného Štěpána Schlicka (†1526), zakladatele Jáchymova.*“ Monogramista I. P. a dvorská reprezentace za Ludvíka Jagellonského, krále uherského a českého, in: Doba jagellonská v zemích České koruny (1471–1526), red. Viktor Kubík, Praha – České Budějovice 2005, s. 133–165.
- , *Kampf um den Dom – Markgraf Wilhelm, die Meissner Bischofskirche und der lange Schatten Kaiser Karls IV.*, in: Wilhelm der Einäugige, Markgraf von Meissen (1346–1407), Dresden 2009, s. 125–140.
- , *Karel IV. 1316–1378. Od napodobení k císařskému stylu*, in: Karel IV. Císař z boží milosti. Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437, red. Jiří Fajt, Praha 2006, s. 41–75.
- FAJT JIŘÍ et al., *Europa Jagellonica 1386–1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Kutná Hora 2012.
- FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ JANA, *Lucemburkové a turnaje*, in: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 419–451.
- FELCMAN ONDŘEJ, *Znaky minsterberských kněžen na hmotných památkách v Čechách*, in: Dějepis. Sborník katedry historie 22, Plzeň 2006, s. 92–103.
- FELCMAN ONDŘEJ, FUKALA RADEK et al., *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008.
- FELLNER SABINE, *Das adelige Porträt. Zwischen Typus und Individualität*, in: Adel im Wandel. Politik · Kultur · Konfession 1500–1700, Regensburg 1990, s. 498–519.
- FEY CAROLA, *Beobachtungen zu Reliquienschatzen deutscher Fürsten im Spätmittelalter*, in: „Ich armer sundiger mensch“. Heiligen- und Reliquienkult am Übergang zum konfessionellen Zeitalter, hg. Andreas Tacke, Göttingen 2006, s. 11–36.
- FEY CAROLA, *Zu Schmuck und Zierde, zu Trost und Heil. Sakrale Schätze und ihre Inszenierungen an bayrischen Fürstenhöfen*, in: Fürstenhof und Sakralkultur im Spätmittelalter, hg. Werner Rösener – Carola Fey, Göttingen 2008, s. 125–140.
- FRIED JOHANNES, *Der Schleier der Erinnerung. Grundzüge einer historischen Memorik*, München 2004.
- FUHRMANN HORST, *Überall ist Mittelalter. Von der Gegenwart einer vergangenen Zeit*, München 1998³.
- FÜRBAACH FRANTIŠEK, *Literatura na dvoře pánů z Hradce v 1. polovině 14. století*, in: Jindřichův Hradec 1293/1993, České Budějovice 1993², s. 95–103.

- GÁJA ROBERT, *Východní empory v Čechách a na Moravě v 13.–15. století*, Staletá Praha 26/2010, č. 1, s. 57–79.
- GARNIER CLAUDIA, *Injurien und Satisfaktion. Zum Stellenwert rituellen Handelns in Ehrkonflikten des spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Adels*, Zeitschrift für historische Forschung 29/2002, s. 525–560.
- GERBER ROLAND, *Wehrhaft, heilig und schön. Selbstverständnis, Außensicht und Erscheinungsbilder mittelalterlicher Städte im Südwesten des Reiches*, in: Was machte im Mittelalter zur Stadt? Selbstverständnis, Außensicht und Erscheinungsbilder mittelalterlicher Städte, hg. Kurt-Ulrich Jäschke, Christhard Schrenk, Heilbronn 2007, s. 25–46.
- GOLDINGER WALTER, *Die Standeserhöhungsdiplome unter König und Kaiser Sigismund*, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 78/1970, s. 323–337.
- GORDZIEJEWSKI ANDRZEJ, *Heraldyczna ornamentyka literacka średniowiecznej kroniki czeskiej tzw. Dalimila*, Pamiętnik Słowiański 1981, s. 63–82.
- GRABARCZYK TADEUSZ, ŁAWRYNOWICZ OLGIERD, *Zbraně a zbroj v miniaturách pařížského zlomku latinského překladu kroniky tzv. Dalimila*, Castellologica Bohemica 10/2006, s. 257–280.
- GREINDL GABRIELE, *Der alte Adel in der bayerischen Landschaft des 16. Jahrhunderts*, in: Aus Bayerns Geschichte. Forschungen als Festgabe zum 70. Geburtstag von Andreas Kraus, hg. Egon Johannes Greipl u. a., St. Ottilien 1992, s. 217–243.
- GRUNT FRANTIŠEK, *Albrecht I. z Kolovrat. Zakladatel rodové slávy*, Marginalia Historica 4/2001, s. 73–84.
- GUBÍKOVÁ RENÁTA, *Bývalý raně renesanční portál chomutovského zámku*, in: Comotovia 2009, red. Petr Rak, Chomutov 2010, s. 73–96.
- GYÖRFFY GYÖRGY, *Erfundene Stammesgründer*, in: Fälschungen im Mittelalter I, Hannover 1988, s. 443–450.
- HAMSÍKOVÁ MAGDALENA, *Lucas Cranach der Ältere und seine Rolle für die Malerei des 16. Jahrhunderts in Böhmen*, in: Eger 1459. Fürstentreffen zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn: Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung, hg. André Thieme, Uwe Tresp et al., Wettin-Löbejün 2011, s. 418–430.
- HAUPT BARBARA, *Die Kemenate der hochmittelalterlichen Burg im Spiegel der zeitgenössischen (volkssprachigen) Literatur*, in: Burg und Schloß als Lebensorte in Mittelalter und Renaissance, hg. Wilhelm G. Busse, Düsseldorf 1995, s. 129–145.
- HECK KILIAN, *Genealogie als Monument und Argument. Der Beitrag dynastischer Wappen zur politischen Raumbildung der Neuzeit*, München etc. 2002.
- HERRMANN ERWIN, *Genealogie und Phantasie. Zu den Abstammungsfabeln der Hohenzollern seit dem 15. Jahrhundert*, Archiv für Geschichte von Oberfranken 62/1982, s. 53–61.
- HLAVÁČEK IVAN, *Miscelanea k české heraldice doby Václava IV. (Bohemika insbruckého rukopisu bratrstva sv. Kryštofa na Arlberku)*, Časopis Národního muzea – A 147/1978, s. 20–28.
- HLAVÁČEK PETR, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, Praha 2005.
- , *Františkánské komponenty rodové spirituality a církevně-politické prezentace pánů z Poděbrad*, in: Týž et al., Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení, Praha 2012, s. 260–271.
- , *Nový Jeruzalém? Spirituální rozměr kadaňské rezidence Jana Hasištejnského z Lobkovicz (†1517)*, in: Dvory a rezidence ve středověku, red. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 237–272.
- HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, *Biskup Jan IV. z Dražic (1301–1343)*, Praha 1991.
- HLOBIL IVO, PETRŮ EDUARD, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, Praha 1992.

- HOFMANN HASSO, *Repräsentation. Studien zur Wort- und Begriffsgeschichte von der Antike bis ins 19. Jahrhundert*, Berlin 2003⁴.
- HOLÝ MARTIN, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010.
- HOMOLKA JAROMÍR, *Sochařství*, in: *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*, Praha 1978, s. 167–254.
- , *Umělecké řemeslo v době posledních Přemyslovců*, in: *Umění doby posledních Přemyslovců*, red. Jiří Kuthan, Roztoky u Prahy 1982, s. 121–157.
- HOŘEJŠÍ JIŘINA, *Pozdně gotická architektura*, in: *Dějiny českého výtvarného umění I/2. Od počátků do konce středověku*, Praha 1984, s. 498–534.
- HRABĚTOVÁ IRENA, *Staročeská báseň o Vilémovi z Kounic*, *Časopis Matice moravské* 103/1984, s. 84–100.
- HRDINA JAN, *O klobouku, klericích a patronovi. Netradiční forma prezentace plebána k farnímu beneficiu pražské diecéze na počátku 15. století*, in: *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku*, red. Jan Hrdina, Blanka Zilynská, Praha 2007, s. 199–207.
- HRDLIČKA JOSEF, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: *Paměť urozenosti*, red. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007, s. 68–87.
- HRUBÝ VLADIMÍR, *Pozdní gotika a raná renesance v Pardubicích v letech 1491–1548. Malířství a sochařství*, Pardubice 2003.
- HRUBÝ VLADIMÍR, VOREL PETR, „*Burianova báseň*“ a *pozdně gotické Pardubice*, in: *Poceta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 161–190.
- HUESMANN JUTTA M., *Über einige Aspekte des Aufenthaltes Leos von Rožmitál am Hof Philipps des Guten von Burgund (1466)*, *Středočeský sborník historický* 25/1999, s. 49–61.
- HUTH VOLKHARD, *Bildliche Darstellungen von Adligen in liturgischen und historiographischen Handschriften des hohen Mittelalters*, in: *Nobilitas. Funktion und Repräsentation des Adels in Alteuropa*, hg. Otto Gerhard Oexle et al., Göttingen 1997, s. 101–176.
- CHLÍBEC JAN, *Náhrobek Jana Hasištejnského z Lobkovic a místo pozdně gotické sepulkrální plastiky ve františkánských klášterních kostelech*, *Umění* 44/1996, s. 235–244.
- , *Náhrobek kancléře Ladislava ze Šternberka a úskalí figurálního sepulkrálního sochařství kolem roku 1600*, *Epigraphica & Sepulcralia* 2/2009, s. 65–74.
- , *Náhrobek Půty Švihovského a jeho symbolika v kontextu pozdně gotické náhrobní plastiky*, *Umění* 31/1983, s. 27–33.
- , *Náhrobek Viléma z Ilburka a figurální náhrobní plastika pozdní gotiky v Čechách*, *Muzeum a současnost* 3/1980, s. 65–76.
- CHLÍBEC JAN, ROHÁČEK JIŘÍ, *Sepulkrální skulptura jagellonského období v Čechách. Figura a písmo*, Praha 2011.
- CHOTĚBOR PETR, DURDÍK TOMÁŠ, *Die Sitze der Prager Bürger in der Umgebung von Prag*, *Castrum bene* 6 (1999), s. 13–32.
- IWAŃCZAK WOJCIECH, „*With Honour and Without Any Loss*“ – *Jan of Michalovice's Knightly Expedition to Paris*, *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 8/1995, s. 47–53.
- , *Hrad v českém středověkém dějepisectví*, in: *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, red. Martin Nodl et al., Praha 2004, s. 251–258.
- , *Po stopách rytířských příběhů. Rytířský ideál v českém písemnictví 14. století*, Praha 2001.
- JAKUBEC ONDŘEJ, *Olomoučtí biskupové jako renesanční mecenáši?*, in: *Pro arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila*, red. Dalibor Prix, Praha 2002, s. 261–270.

- JAN LIBOR, *Lenní přísahy a přísahy věrnosti na dvoře posledních Přemyslovců*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory, otázky, red. Martin Wihoda, Demeter Malaťák, Brno 2006, s. 101–112.
- , *Počátky turnajů v českých zemích a jejich rozkvět v době Václava II.*, Listy filologické 128/2005, s. 1–19.
- JANIŠOVÁ JANA, *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmána Václava z Ludanic z let 1541–1556)*, Brno 2007.
- JÁNSKÝ JIŘÍ, *Dobrohostové z Ronšperka, rod erbu berana*, Domažlice 2013.
- , *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009.
- , *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006.
- JARITZ GERHARD, *Zwischen Augenblick und Ewigkeit. Einführung in die Alltagsgeschichte des Mittelalters*, Wien – Köln 1989.
- JÄSCHKE KURT-ULRICH, *Was machte zur Stadt im Mittelalter?*, in: Was machte im Mittelalter zur Stadt? Selbstverständnis, Außensicht und Erscheinungsbilder mittelalterlicher Städte, hg. Kurt-Ulrich Jäschke, Christhard Schrenk, Heilbronn 2007, s. 285–357.
- KAJZER LESZEK, *Zamki polskie w środowisku geograficznym i krajobrazie późnego średniowiecza*, in: Człowiek i przyroda w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym, red. Wojciech Iwańczak et al., Warszawa 2000, s. 91–99.
- KALINA PAVEL, *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*, Praha 2009.
- , *Funkční a prostorová analýza Starého královského paláce za Benedikta Rieda*, Svorník 6/2008, s. 215–223.
- KASÍK STANISLAV, *Vartenberkové a městské znaky*, Heraldika a genealogie 14/1981, s. 165–203.
- KAVKA FRANTIŠEK, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních Přemyslovců a za Jana Lucemburského*, Český časopis historický 88/1990, s. 225–251.
- KEEN MAURICE, *Das Rittertum*, Düsseldorf 2002.
- KERNBACH ANNA, *Vincentiova a Jarlochova kronika v kontextu svého vzniku. K dějepisectví přemyslovského období*, Brno 2010.
- KERSKEN NORBERT, *Der Kleinadel in Pölm im 15. und 16. Jahrhundert*, in: Zwischen Nicht-Adel und Adel, hg. Kurt Andermann – Peter Johaneck, Stuttgart 2001, s. 213–237.
- KLAPISCH-ZUBER CHRISTIANE, *Stammbäume. Eine illustrierte Geschichte der Ahnenkunde*, München 2004.
- KLÁPŠTĚ JAN, *Poznámky o sociálních souvislostech počátků šlechtických hradů v českých zemích*, Archeologické rozhledy 55/2003, s. 786–800.
- , *Proměna českých zemí ve středověku*, Praha 2005.
- KLECANDA VLADIMÍR, *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku (Příspěvek k dějinám nižší šlechty)*, Časopis Archivní školy 6/1928, s. 1–125.
- KLECANDA VLADIMÍR, *Tři kapitoly o českomoravských erbovnících*, Zprávy Českého zemského archivu 7/1931, s. 69–96.
- KLUSEK BARTOSZ, *Gladius antiquus et eruginatus. Miecz medium poświadczającym prawo w Anglii dojrzałego średniowiecza*, in: Moc a její symbolika ve středověku, red. Martin Nodl, Andrzej Pleszczyński, Praha 2011, s. 115–126.
- KNOZ TOMÁŠ, *Grablegen und Grabkapellen des mährischen Adels von der Renaissance bis zum Barock*, in: Macht und memoria. Begräbniskultur der europäischen Oberschichten in der Frühen Neuzeit, hg. Mark Hengerer, Köln etc. 2005, s. 449–482.
- , *Šlechtická paměť v uměleckém ztvárnění moravských renesančních zámků*, in: Paměť urozenosti, red. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007, s. 23–36.

- KOTLÁROVÁ SIMONA, *Bavorové erbu střely*, České Budějovice 2004.
- KOVÁČ PETER, *Vilém z Ryžberka a pozdně gotická archa z Velhartic*, *Umění* 40/1992, s. 424–431.
- KRÁL PAVEL, *Ronšperské setkání. Švamberský pohřeb jako místo politické komunikace předbělohorské šlechtické společnosti*, *Jihočeský sborník historický* 68, 1999, s. 291–307.
- , *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004.
- KRÁSA JOSEF, *Knižní malba 1420–1526*, in: Týž, *České iluminované rukopisy 13.–16. století*, Praha 1990, s. 311–374.
- , *Rukopisy Václava IV.*, Praha 1974.
- KRAUS ARNOŠT, *Jan z Michalovic. Německá báseň třináctého věku*, Praha 1888.
- KRAUTHEIMER RICHARD, *Introduction to an „Iconography of Medieval Architecture“*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 5/1942, s. 1–33.
- KREJČÍK TOMÁŠ, *K počátkům erbovnických listin*, *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity* 1994, sv. 144 (= *Historie/Historica* 2), s. 23–34.
- , *Pečeť v kultuře středověku*, Ostrava 1998.
- KRIEB STEFFEN, *Erinnerungskultur und adeliges Selbstverständnis im Spätmittelalter*, *Zeitschrift für württembergische Landesgeschichte* 60/2001, s. 59–75.
- KUBÍKOVÁ ANNA, BOK VÁCLAV, *Popis Voka z Rožberka ve skladbě Fürstenbuch vídeňského měšťana Janse Enikela*, *Jihočeský sborník historický* 69/1990, s. 177–182.
- KUBÍN PETR, *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, Praha 2000.
- KUBÍNOVÁ KATEŘINA, *Imitatio Romae. Karel IV. a Řím*, Praha 2006.
- KÜHNE HARTMUT, *ostensio reliquiarum. Untersuchungen über Entstehung, Ausbreitung, Gestalt und Funktion der Heiltumsweisungen im römisch-deutschen Regnum*, Berlin – New York 2000.
- KUTHAN JIŘÍ, *Arcibiskup Arnošt z Pardubic jako stavebník*, in: *Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity*, Praha 2008, s. 455–480.
- , *Cisterciácké kláštery jako pohřební místa vladařských rodů střední Evropy*, in: *Historická inspirace. Sborník k poctě Dobroslava Líbala*, red. Martin Kubelík et al., Praha 2001, s. 199–214.
- , *Král Přemysl Otakar II. jako zakladatel, stavebník a objednavatel uměleckých děl*, *Muzeum a současnost* 3/1980, s. 27–63.
- , *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Praha 2010.
- , *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. K problematice cisterciácké stavební tvorby*, Praha 1983.
- , *Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity*, Praha 2008 (soubor studií).
- , *Stavební dílo a mecenát Lva (†1485) a Zdeňka Lva (†1535) z Rožmitálu*, *Sborník Národního muzea – A* 61/2007, č. 1–2, s. 53–65.
- LENTZ MATTHIAS, *Rechtsstreit, Kommunikation und Öffentlichkeit im späten Mittelalter. Das Beispiel der Schmähbriefe und Schandbilder*, in: *Propaganda, Kommunikation und Öffentlichkeit (11.–16. Jahrhundert)*, hg. Karel Hruza, Wien 2002, s. 189–205.
- LEŚNIEWSKA DOROTA, *Das Heiligtümerfest in Böhmen des 14. Jh.*, in: *Pielgrzymki w kulturze średniowiecznej Europy*, red. Jacek Wiesiołowski, Poznań 1993, s. 199–204.
- LIFKA BOHUMÍR, *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*, Praha 1980.
- MACEK JOSEF, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.
- , *Hrad a zámek (Studie historicko-sémantická)*, *Český časopis historický* 89/1991, s. 677–690.
- , *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) II. Šlechta*, Praha 1994.

- , *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) III. Města*, Praha 1998.
- , *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MARÁZ KAREL, *K možností využití pečeti jako pramene pro heraldiku na příkladu pečeti středověké šlechty na Moravě v letech 1471–1526. Pečeti šlechticů*, in: *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi jeho přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 141–147.
- MARÁZ KAREL, *Úvod do problematiky jezdeckých pečeti Rožmberků*, *Jihočeský sborník historický* 71/2002, s. 123–149.
- MARGUE MICHEL, *Ein Fest am Hof. Das Ritual der „Vogelgelübde“ als politisches Medium*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2009, s. 129–147.
- MAŤA PETR, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- MECKSEPER CORD, *Architektur und Lebensformen. Burgen und Städte als Orte von Festlichkeit und literarischem Leben*, in: *Mittelalterliche Literatur im Lebenszusammenhang*, hg. Eckart Conrad Lutz, Freiburg (Schweiz) 1997, s. 15–43.
- MELVILLE GERT, *Geschichte in graphischer Gestalt. Beobachtungen zu einer spätmittelalterlichen Darstellungsweise*, in: *Geschichtsschreibung und Geschichtsbewusstsein im späten Mittelalter*, hg. Hans Patze, Sigmaringen 1987, s. 57–154.
- MENCL VÁCLAV, *Panské tribuny v naší románské architektuře*, *Umění* 13/1965, s. 29–62.
- MENCLOVÁ DOBROSLAVA, *České hrady I–II*, Praha 1976².
- MERHAUTOVÁ ANEŽKA, *Raně středověká architektura v Čechách*, Praha 1971.
- MORSEL JOSEPH, *Geschlecht und Repräsentation. Beobachtungen zur Verwandtschaftskonstruktion im fränkischen Adel des späten Mittelalters*, in: *Die Repräsentation der Gruppen, Texte – Bilder – Objekte*, hg. Otto Gerhard Oexle et al., Göttingen 1998, s. 259–325.
- MROZOWICZ WOJCIECH, *Stare i nowe nośniki pamięci na średniowiecznym Śląsku*, in: *Stare i nowe w średniowieczu. Pomiedzy innowacją a tradycją*, red. Slawomir Moździoch, Wrocław 2009, s. 429–442.
- MÜLLER MATTHIAS, *Der Künstler betritt das Stifterbild – Normen der Auftraggeber- und Künstlerrepräsentation in religiösen Bildwerken des hohen und späten Mittelalters (1140–1440)*, in: *Prozesse der Normbildung und Normveränderung im mittelalterlichen Europa*, hg. Doris Ruhe et al., Stuttgart 2000, s. 27–53.
- MUSÍLEK MARTIN, *Odras dvorské kultury v měšťanském prostředí ve 13. a 14. století*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 475–505.
- NEJEDLÝ MARTIN, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2007 (2. vyd. 2014).
- NEJEDLÝ VRATISLAV, *K dobovému smyslu jihočeských zelených světnic*, *Umění* 41/1993, s. 206–209.
- NĚMEC RICHARD, *Kulturlandschaft und „Staatsidee“. Architektur und Herrschaftskonzeption Karls IV.*, in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2009, s. 63–102.
- NEUWIRTH JOSEPH, *Der Bilderzyklus des Luxemburger Stammbaumes auf Karlstein*, Prag 1897.
- NODL MARTIN, *Rituál rozvodu*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, Problémy, názory, otázky*, red. Martin Wihoda, Demeter Malat'ák, Brno 2006, s. 113–134.
- NOVÁKOVÁ STANISLAVA, *Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny*, České Budějovice 2010.

- NOVOTNÝ ROBERT, *Úloha zemského soudu pro formování panského stavu*, in: Šlechta, moc a reprezentace ve středověku, red. Martin Nodl, Martin Wihoda, Praha 2007, s. 241–250.
- , *Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty*, in: Tomáš Borovský, Dalibor Janiš, Michaela Malaníková et al., *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 54–68.
- , *Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 145–161.
- , *K Mackově pojetí hradu a zámku*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 7/2000, s. 191–199.
- , *Od veřejné prezentace k zlistinění, od rituálu k formalizaci. Úvahy nad proměnami nejstarší nobilitační praxe*, in: Brnovják Jiří et al., *Nobilitace ve světle písemných pramenů*, Ostrava 2009, s. 75–83.
- , *Povýšení vši chvály hodného Hovory. Dva životy nejstarší nobilitace*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, red. Eva Doležalová et al., Praha 2007, s. 396–403.
- , *Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV.*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 215–229.
- , *Spory o přednost ve středověku a na počátku raného novověku*, in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*, red. Martin Nodl, Martin Wihoda, Brno 2008, s. 185–202.
- , *Uzavírání panského stavu a problematika nobilitací v pozdním středověku*, in: *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, red. Eva Doležalová et al., Praha 2004, s. 291–306.
- NOVÝ ROSTISLAV, *Heraldika pražských biskupů a arcibiskupů v předhusitské době*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 31/1991, č. 1, s. 53–61.
- , *Jindřichohradecká znaková galerie z r. 1338*, *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica* 1971, č. 3–4 (= *Studia historica* 6–7), s. 179–197.
- OEXLE OTTO GERHARD, *Memoria als Kultur*, in: *Memoria als Kultur*, hg. Otto Gerhard Oexle, Göttingen 1995, s. 9–78.
- PÁNEK JAROSLAV, POLÍVKA MILOSLAV, *Die böhmischen Adelsreisen und ihr Wandel vom Mittelalter zur Neuzeit*, in: *Grand Tour*, hg. Rainer Babel – Werner Paravicini, Ostfildern 2005, s. 53–69.
- PAPAJÍK DAVID, *Šlechtická jména v českých zemích ve 14.–16. století*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 10/2005, s. 247–264.
- PAPROCKÝ Z HLOHOL BARTOLOMĚJ, *Diadochus... O stavu panském ...*, b.m., b.d.
- , *Diadochus... O stavu rytířském ...*, b.m., b.d.
- PARAVICINI WERNER, *Gab es eine einheitliche Adelskultur Europas im späten Mittelalter?*, in: *Europa im späten Mittelalter. Politik – Gesellschaft – Kultur*, hg. Rainer C. Schwinges et al., München 2006, s. 401–434.
- , *Gruppe und Person. Repräsentation durch Wappen im späteren Mittelalter*, in: *Die Repräsentation der Gruppen, Texte – Bilder – Objekte*, hg. Otto Gerhard Oexle et al., Göttingen 1998, s. 327–389.
- , *Von der Preußenfahrt zum Hussitenkreuzzug*, in: *Beiträge zur Militärgeschichte des Preussenlandes von der Ordenszeit bis zum Zeitalter der Weltkriege*, hg. Bernhart Jähmig, Marburg 2010, s. 121–159.
- PAUK MARCIN RAFAŁ, *Działalność fundacyjna możnowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI–XIII wiek)*, Kraków – Warszawa 2000.
- , *Mechanizmy tworzenia elity dworskiej w dobie ostatnich Przemysławów. Najwyższy komornik Andrzej z Všechrom i jeho krag*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 91–102.

- PELANT JAN, *České zemské sněmy v létech 1471–1500*, Sborník archivních prací 31/1981, s. 340–417.
- PEŠINA JAROSLAV, *Česká malba pozdní gotiky a renesance. Deskové malířství 1450–1550*, Praha 1950.
- , *Nejstarší český renesanční portrét*, Umění 3/1955, s. 153–158.
- PEŠINA JAROSLAV, MENCLOVÁ DOBROSLAVA, *Obraz hradní kaple švihovské a začátky české krajinomalby*, Umění 1/1953, s. 93–114.
- PEŠINA JAROSLAV et al., *Gotická nástěnná malba v českých zemích I. 1300–1350*, Praha 1958.
- PETRÁŇ JOSEF, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1976, č. 1, s. 9–80.
- PETRŮ JAROSLAV, *Seiseneggers Bildnisse Adams I. von Hradec und Annas von Rožmitál*, Umění 33/1985, s. 193–203.
- PLAČEK MIROSLAV, *Pernštejnská opevnění moravských měst*, in: Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci, red. Jiří Jurok, Ostrava etc. 2001, s. 159–180.
- PLAČEK MIROSLAV, FUTÁK PETER, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*, Praha 2006.
- POKORNÝ PAVEL R., *Lobkovický erbovník*, in: Sborník příspěvků. III. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1986, s. 142–147.
- , *Videňský rukopis Cod. 8330*, in: Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba, red. Jiří Fajt, Praha 2003, s. 351–353.
- PRCHAL VÍTĚZSLAV, *Mezi vojenskou funkcí a symbolem. Militární atributy sídel nobility raného novověku*, in: Miscellanea ze Semináře starších dějin, red. Radmila Pavlíčková, Martin Elbel, Olomouc 2005, s. 121–147.
- , *Znamení moci. Opevňování sídel a měst pánů z Pernštejna na přelomu 15. a 16. století (K vojensko-reprezentačním funkcím fortifikační architektury)*, Historie a vojenství 53/2004, s. 34–44.
- PROKOP MILOŠ, *Držba hradů v Čechách v letech 1418–1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, Husitský Tábor 14/2005, s. 147–226.
- , *Hrady jako fenomén sociální mobility. Česká šlechta v pozdním středověku*, in: Akta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni 2006, č. 2, s. 105–121.
- RABELER SVEN, *Niederadelige Lebensformen im späten Mittelalter. Wilwolt von Schaumberg (um 1450–1510) und Ludwig von Eyb d. J. (1450–1521)*, Würzburg 2006.
- RAZÍM VLADISLAV, *Nad počátky hradů české šlechty*, Archeologické rozhledy 56/2004, s. 176–214.
- REINLE CHRISTINE, *Wappengenossen und Landleute. Der bayrische Niederadel zwischen Aufstieg und Ausgrenzung*, in: Zwischen Nicht-Adel und Adel, hg. Kurt Andermann – Peter Johanek, Stuttgart 2001, s. 105–156.
- RICHTROVÁ EVA, *Rezidence Alberta ze Šternberka ve Šternberku na severní Moravě*, in: Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14.–17. století, red. Lenka Bobková, Jana Konvičná, Praha 2007, s. 171–185.
- ROECK BERND, *Das historische Auge. Kunstwerke als Zeugen ihrer Zeit. Von der Renaissance zur Revolution*, Göttingen 2004.
- RÖSENER WERNER, *Hofämter an mittelalterlichen Fürstenhöfen*, Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 45/1989, s. 485–550.
- ROSENTHAL JOEL T., *The Purchase of Paradise. Gift Giving and the Aristocracy 1307–1485*, London – Toronto 1972.

- ROYT JAN, *Bischof Johann IV. von Draschitz als Kunstmäzen*, in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlottheuber, Hubertus Seibert, München 2009, s. 265–282.
- , *Die Darstellung der Landrechtssitzung und des Vogelparlaments in einem Gemach des so genannten Roten Turmes auf Schloss Neuhaus (Jindřichův Hradec)*, in: *Hofkultur der Jagiellonendynastie und verwandter Fürstenhäuser*, hg. Urszula Borkowska, Markus Hörsch, Ostfildern 2010, s. 255–259.
- RŮŽEK VLADIMÍR, *Česká znaková galérie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361 (Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.)*, *Sborník archivních prací* 38/1988, s. 37–311.
- , *Družina Bořivoje ze Svinař ve službách Václava IV.*, *Minulostí Západočeského kraje* 25/1989, s. 57–90.
- , *K obsahu a dataci nejstaršího českého erbovníku tzv. Aula Caroli IV.*, in: *Sborník příspěvků. III. setkání genealogů a heraldiků*, Ostrava 1986, s. 165–174.
- RYBA BOHUMIL, *Filip Beroaldus a čeští humanisté*, České Budějovice 1934.
- RYKL MICHAEL, *Projevy historismu, tradicionalismu a konzervativismu v prostředí menších feudálních sídel*, *Svorník* 8, 2010, s. 51–68.
- SABLONIER ROGER, *Verschriftlichung und Herrschaftspraxis: Urbariales Schriftgut im spätmittelalterlichen Gebrauch*, in: *Pragmatische Dimensionen mittelalterlicher Schriftkultur*, hg. Christian Meier et al., München 2002, s. 91–120.
- SEDLÁČEK AUGUST, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty I–V*, ed. Vladimír Růžek, Praha 2001–2003.
- , *Hrady, zámky a tvrze království Českého I–XV*, Praha 1882–1927.
- , *Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův*, Praha 1914.
- SCHEIBELREITER GEORG, *Wappen und adeliges Selbstverständnis im Mittelalter*, in: *Týž, Wappenbild und Verwandtschaftsgeflecht. Kultur- und mentalitätsgeschichtliche Forschungen zu Heraldik und Genealogie*, Wien – München 2009, s. 123–141.
- SCHMIDT MICHAEL, *reverentia und magnificentia. Historizität in der Architektur Süddeutschlands, Österreichs und Böhmens vom 14. bis 17. Jahrhundert*, Regensburg 1999.
- SCHÖNTAG WILFRIED, *Das Reitersiegel als Rechtssymbol und Darstellung ritterlichen Selbstverständnisses. Fahnenlanze, Banner und Schwert auf Reitersiegeln des 12. und 13. Jahrhunderts vor allem südwestdeutscher Adelsfamilien*, in: *Bild und Geschichte. Studien zur politischen Ikonographie. Festschrift für Hansmartin Schwarzmeier zum fünfundsiechzigsten Geburtstag*, hg. Konrad Krimm et al., Sigmaringen 1997, s. 79–124.
- SCHUBERT ERNST, *Fürstliche Herrschaft und Territorium im späten Mittelalter*, München 1996.
- SKUTIL JAN, *Genealogické tradice šlechty v předhusitských Čechách a na Moravě*, *Folia Historica Bohemica* 4/1982, s. 233–260.
- , *Král Ječmínek a páni z Ludanic. Genealogické jádro v moravské pověsti o králi Ječmínkovi*, *Heraldika a genealogie* 11/1978, s. 33–45, 49.
- SKWIERCZYŃSKI KRZYSZTOF, *Fundacje możnowładcze w Polsce XI i XII wieku. Możliwość i ich fundacje jako problem badawczy*, in: *Animarum cultura. Studia nad kulturą religijną na ziemiach polskich w średniowieczu I. Struktury kościelno-publiczne*, red. Halina Manikowska, Wojciech Brojer, Warszawa 2008, s. 63–93.
- SLAVÍČKOVÁ HANA, SRŠEŇ LUBOMÍR, *Renesanční portrétní galerie rytířů z Bünau na hradě Děčíně*, *Sborník Národního muzea – A* 59/2005, s. 1–72.
- SLIVKA MICHAL, *Veže ako dominanty domínií (Symbolika a geneticko-typologický vývoj na Slovensku)*, *Archaeologia Historica Polona* 12/2002, s. 9–29.
- SOBIESIAK JOANNA, *The royal gestures of Vladislav II. in Vincent's of Prague narrative about the Italian campaign of the year 1158*, in: *Moc a její symbolika ve středověku*, red. Martin Nodl, Andrzej Pleszczyński, Praha 2011, s. 33–39.

- SOMER TOMÁŠ, *Smil z Lichtenburka. Příběh velmože bouřlivého věku*, Praha 2012.
- SPIESS KARL-HEINZ, *Aufstieg in den Adel und Kriterien der Adelszugehörigkeit im Spätmittelalter*, in: *Zwischen Nicht-Adel und Adel*, hg. Kurt Andermann, Peter Johanek, Stuttgart 2001, s. 1–26.
- , *Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalters. 13. bis Anfang des 16. Jahrhundert*, Stuttgart 1993.
- STARÝ MAREK, *Existoval ve středověkých Čechách tzv. hradní regál? Několik úvah o rozsahu panovnických práv ve středověku*, *Právněhistorické studie* 41/2012, s. 141–154.
- STEJSKAL KAREL, *Die Rekonstruktion des Luxemburger Stammbaums auf Karlstein*, *Umění* 26/1978, s. 535–563.
- , *Matouš Ornyš a jeho „rod císaře Karla IV.“ (K otázce českého historizujícího manýrismu)*, *Umění* 24/1976, s. 13–58.
- STEVENS ULRICH, *Burgkapellen. Andacht, Repräsentation und Wehrhaftigkeit im Mittelalter*, Darmstadt 2003.
- STOLLBERG-RILINGER BARBARA, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven*, *Zeitschrift für historische Forschung* 31/2004, s. 489–527.
- STUDNIČKOVÁ MILADA, *Hoforden der Luxemburger*, *Umění* 40/1992, s. 320–328.
- SVOBODA MIROSLAV, *Páni ze Strakonice. Vládci Prácheňska a dobrodinci johanitů*, Praha 2010.
- ŠIMŮNEK ROBERT, *Adelige Repräsentation durch Nachahmung. Der landesherrliche Hof als Vorbild*, in: *Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2013, s. 231–260.
- , *Bořita z Martinic (†1478) – nositel řádu zlatého rouna? Tradice a fabulace v historické paměti Bořitů z Martinic 1500–1650*, in: *Memoria et damnatio memoriae ve středověku*, red. Martin Nodl, Praha 2014, s. 145–161.
- , *Comes aneb (Dis)kontinuita v pojetí pozdního středověku*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, red. Eva Doležalová et al., Praha 2007, s. 404–422.
- , *Čtyři kšafy a devatenáct věřitelů. Několik šlechtických příběhů z pozdně středověkého Turnovska*, in: *Cestou dějin. K počtě prof. Svatavy Rakové II*, red. Eva Semotanová, Praha 2007, s. 381–407.
- , *Historikův virtuální svět. Interiér kostela jako typ reprezentativního prostoru v pozdně středověkých Čechách*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, red. Martin Nodl, František Šmahel, Praha 2009, s. 257–298.
- , *Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty*, *Český časopis historický* 108/2010, s. 185–219.
- , *Jirkov – „rezidenční“ město Glaců ze Starého Dvora*, in: *Comotovia 2009*, red. Petr Rak, Chomutov 2010, s. 49–72.
- , *Karel IV. a páni z Rožmberka v 50. letech 14. století. Rituály moci a hledání modu vivendi*, in: *Husitský Tábor 17/2012*, s. 69–103.
- , *Město jako výrazový prostředek osobní reprezentace. Chyš a Rabštejn za Buriana II. z Gutštejna († cca 1489)*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2009, s. 337–361.
- , *Minoritský klášterní kostel sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. Unikátně dokumentovaný případ šlechtické nekropole druhé poloviny 14. století*, *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 20/2008, s. 18–39.
- , *Paměť a tradice v prostředí české šlechty v pozdním středověku. Formy a média*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 10/2005, s. 199–246.

- , *Paměť válečných událostí. Memoriální tabule v kostele sv. Pankráce v Praze*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2009, s. 139–164.
- , *Pozůstalost Wolfganga z Krajku (†1491). Sídlní, krajinná a administrativní struktura šlechtického dominia v pozdním středověku*, *Historická geografie* 34/2007, s. 45–92.
- , *Prestižní a patetické titulatury – šlechtická hrdost, pýcha, závist i výsměch*, in: *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, red. Eva Doležalová et al., Praha 2004, s. 307–322.
- , *Rezidenční dvory české šlechty v pozdním středověku*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2008, s. 285–325.
- , *Rituály, ceremoniály a symbolická komunikace v životě české středověké šlechty*, in: *Slavnosti, ceremonie a rituály pozdního středověku*, red. Martin Nodl, František Šmahel, Praha 2014, s. 227–264.
- , *Rodová jména, příjmy a rodové tradice české šlechty v pozdním středověku*, *Acta Onomastica* 46/2005, s. 116–142.
- , *Smečno v pozdním středověku. Počátky rezidenčního města Bořitů z Martinic*, *Průzkumy památek* 19/2012, č. 1, s. 7–30.
- , *Šlechta a města pozdního středověku: konfrontace či koexistence?*, in: *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*, red. Ján Lukačka, Martin Štefánik et al., Bratislava 2010, s. 225–237.
- , *Šlechta a města v pozdním středověku: kontakty, konfrontace a geografický horizont (Na příkladu Strakonice a Volyně)*, *Historická geografie* 33/2005, s. 197–247.
- ŠIMŮNEK ROBERT, LAVIČKA ROMAN, *Páni z Rožmberka 1250–1520: Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011.
- ŠMAHEL FRANTIŠEK, *Cesta Karla IV. do Francie*, Praha 2006.
- , *Das Lesen der unlesbaren Inschriften: Männer mit Zeigestäben*, in: *The Development of Literate Mentalities in East Central Europe*, ed. Anna Adamska et al., Turnhout 2004, s. 453–467.
- , *Královské slavnosti ve středověkých Čechách*, in: *Týž, Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 107–132.
- , *Pan Krušina na Zlaté Hoře: drobná historie malých záhad*, *Dějiny a současnost* 21/1999, č. 3, s. 13–16.
- , *Poslední chvíle, pohřby a hroby českých králů*, in: *Slavnosti, ceremonie a rituály pozdního středověku*, edd. Martin Nodl, František Šmahel, Praha 2013, s. 97–163.
- TANNER JOHANNES, *Amphitheatrum Gloriarum, Spectaculis Leonum Waldsteinicorum adornatum. [...]*, Pragae 1661.
- , *Geschichte Derer Helden Von Sternen Oder Des Uhralten Und Ruhmwürdigsten Geschlechtes von Sternberg [...]*, Prag 1732.
- TEUSCHER SIMON, *Erzähltes Recht. Lokale Herrschaft, Verschriftlichung und Traditionsbildung im Spätmittelalter*, Frankfurt am Main etc. 2007.
- TOMASZEWSKI ANDRZEJ, *Romańskie kościoły z emporami zachodnimi na obszarze Polski, Czech i Węgier*, Wrocław etc. 1974.
- TRESP UWE, *Karl IV. und der Adel der Wenzelskrone*, in: *Ecclesia als Kommunikationsraum in Mitteleuropa (13.–16. Jh.)*, hg. Eva Doležalová, Robert Šimůnek, München 2011, s. 81–117.
- , *Zwischen Böhmen und Reich, Ständen und Königtum. Integration und Selbstverständnis der Grafen Schlick in Böhmen um 1500*, in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2009, s. 177–201.

- TRUHLÁŘ JOSEF, *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.*, Praha 1894.
- TRÍŠKA JOSEF, *Středověký literární Krumlov*, Listy filologické 9 (84)/1961, s. 85–101.
- URBAN JAN, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003.
- VÁCHA ŠTĚPÁN, *Barokní donátorské a zakladatelské scény v cisterciáckých kláštorech v Čechách a na Moravě*, Umění 52/2004, s. 490–505.
- VANĚK MARTIN, *Reprezentační prostory Jindřicha IV. z Hradce*, magisterská diplomní práce FF MU Brno 2008.
- VANIČEK VRATISLAV, „Právo na hrad“ a hradní regál – hodnocení souvislostí revindikačních sporů ve 13. století v českých a alpských zemích, in: *Zamki i przestrzeń społeczna w Europie środkowej i wschodniej*, red. Marcei Antoniewicz, Warszawa 2002, s. 24–50.
- VAŠEK ZDENĚK, *Zbožná nadání šlechty v první polovině 14. století a možnosti jejich srovnání*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 13/2010, č. 2, s. 59–84.
- VELÍMSKÝ TOMÁŠ, *Hrabišici. Páni z Rýzmburka*, Praha 2002.
- Verletzte Ehre, Ehrkonflikte in Gesellschaften des Mittelalters und der Frühen Neuzeit*, hg. SCHREINER KLAUS et al., Köln etc. 1995.
- VÍTOVSKÝ JAKUB, *Středověké zelené světlice*, *Cour d'honneur / Hradý zámky paláce* 4/2008, s. 60–63.
- VOREL PETR, *Jáchymovské tolary z roku 1527 se jménem Jeronýma Šlika a jejich význam pro stanovení chronologie jáchymovských ražeb*, *Numismatické listy* 68/2013, s. 56–69.
- , *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999 (2. vyd. 2012).
- , *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.–17. století*, Pardubice 2001.
- , *Rodové heraldické pověsti jako prostředek mezigeneračního přenosu informace ve šlechtickém prostředí českých zemí v 16. století*, in: *Paměť urozenosti*, red. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007, s. 61–67.
- VŠETEČKOVÁ ZUZANA et al., *Středověká nástěnná malba ve středních Čechách*, Praha 2011.
- VYBÍRAL ZDENĚK, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008.
- WENZEL HORST, *Höfische Geschichte. Literarische Tradition und Gegenwartsdeutung in den volkssprachigen Chroniken des hohen und späten Mittelalters*, Frankfurt am Main etc. 1980.
- WIHODA MARTIN, *Kníže a jeho věrní. Kosmas o světě předáků a urozených*, in: *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, red. Martin Nodl, Martin Wihoda, Praha 2007, s. 11–29.
- ZÁGORA MAREK, *Jan Lucemburský ve vizuálních pramenech středověku*, in: *Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského*, red. David Majer, Ostrava 2011, s. 71–105.
- ZAJIC ANDREAS, „*Zu ewiger gedächtnis aufgericht*“. *Grabdenkmäler als Quelle für Memoria und Repräsentation von Adel und Bürgertum im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit. Das Beispiel Niederösterreichs*, Wien 2004.
- ZÁRUBA FRANTIŠEK, *Die Burgen König Wenzels*, in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2009, s. 321–341.
- ZÁRUBA-PFEFFERMANN JOSEF, *Die Kirche St. Jakobus Maior in Slavětín. Eine Wappengalerie des römischen Königs Wenzel und des böhmischen Adels*, in: *Böhmen und das Deutsche Reich. Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2009, s. 301–320.
- ZEUNE JOACHIM, *Burgen – Symbole der Macht. Ein neues Bild der mittelalterlichen Burg*, Regensburg 1997².

- ŽALUD ZDENĚK, *Čeští šlechtici u dvora Jana Lucemburského*, Husitský Tábor 15/2006, s. 177–207.
- , *Königliche Lehnsträger am Hofe Johanns des Blinden und Karls IV. Ein Beitrag zur sozialen Stellung der böhmischen Herren von Landstein und der Herren von Kolditz im 14. Jahrhundert*, in: *Soziale Bindungen und gesellschaftliche Strukturen im späten Mittelalter (14.–16. Jahrhundert)*, hg. Eva Schlotheuber, Hubertus Seibert, München 2013, s. 177–205.
- , *Několik poznámek k české účasti v bitvě u Kresčaku*, Husitský Tábor 14/2004, s. 227–240.
- ŽEMLIČKA JOSEF, *Čechy v době knížecí (1034–1198)*, Praha 1997.
- , *Počátky Čech královských 1158–1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.
- , *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*, Praha 2011.
- ŽITNÝ MIROSLAV, *Ideál křesťanského rytířství v paměti rytířského rodu Pětipeských z Chýš a Egrberku*, in: *Utváření identity ve vrstvách paměti*, red. Václav Bůžek, Jaroslav Dibelka, České Budějovice 2011, s. 183–217.
- ŽŮREK VÁCLAV, *Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, red. Dana Dvořáčková-Malá, Jan Zelenka, Praha 2009, s. 93–103.

Representation of the Czech medieval nobility (Summary)

As its own subject, Czech medieval nobility received attention for the first time in the Renaissance and Baroque historiographies and has been the subject of an ongoing interest ever since. In the course of the 20th century, additional aspects in the development of the Czech nobility in the medieval period were added to the genealogical, legal and property questions that were already being investigated. Individual topics were analyzed in accordance with the limitations the source basis (which, for the medieval period, is often especially problematic both in terms of what is extant and how it ought to be interpreted) and contemporary interest.

We encounter questions of noble representation especially in specific studies and in art historical analyses since the late 1970s (and in some cases much earlier). The change in the focus in the study of nobility in the 1990s was, in part, a reaction to the political changes in the countries of the erstwhile Eastern bloc, and, in the subsequent years, it brought authors and topics that had previously been marginalized to the center of scholarly attention. However, the attempt to respond to up-to-date trends and topics of Western historiography proved to have been of much greater importance.

Since the first half of the 1990s, Czech research focusing on material culture, residential courts and also, in part, representation of domestic nobility in the early modern period continued to develop. In medieval studies, this kind of research was grouped under double (or perhaps dual) topic of courtly (knightly) culture as well as residential questions (the German term *Residenzenforschung* is often used even by Czech scholars). The attention dedicated to the nobility thus corresponded — both in the Czech Republic and abroad — with the limitations of the sources for study, which in comparison with noble courts (in the German milieu especially courts belonging to the ecclesiastical elites) appears much less lucrative. Works that focused on particular and global components of the question of noble representation appeared only at the turn of the century, whereas the first attempts to reconstruct the spectrum of expressive elements and the milieu, in which they operated, appeared only later.

The **term** representation (and this holds true also for its foreign equivalents) is distinctly polysemous; one part of this spectrum is representation as a term closely connected with self-reflection, self-representation and declaration of social capital in the past. Representation (much like other terms, including those mentioned above) is in this sense an artificial term, a technical term, and the manner, in which we use it, is a matter of convention and custom. *Representation*, which is well established in historiography, forms a category, whose specific content — if we are striving for a holistic understanding — is a matter of **reconstruction**. In other words, it is a matter of an “imagined spectrum of components”, which a historian sees as a mutually related to such an extent that he or she could

consider them as closely linked parts of one spectrum. In the specific case of “representation of Czech medieval nobility” this had to be the case, because any reconstruction that would be analogous was lacking – even in foreign literature; the necessary comparison with similar conceptions of the question in other social environments (noble sphere and ecclesiastical elites) requires great caution when it comes to comparability of these individual aspects.

Noble representation/ representation of nobility is here understood as a label for a set of component parts (expressive elements), which were used to proclaim (and, therefore, also legitimate) the social status of individuals and of whole families (their social capital). For the period under discussion here (that is the 13th/14th and 15th/16th centuries), there are simply no sources that would reflect the spectrum of expressive elements proclaiming the social status in its entirety or minimally in a representative selection.

Several assumptions, of which two determined the division of this book into two sections, served as starting points for the conception of this work (along with corresponding methodology). The first is that no medium of representation is created purposelessly, but always with regard to the potential small or large public (“the recipient of the message”), which determines what expressive elements would be used. Secondly, it is clear that personal and family representation presupposed (necessarily required) several stable types of milieu, in which it functioned. The spectrum of expressive elements and the spectrum of milieux, without which they could not communicate anything – these are the two aspects that form the skeleton of the reconstruction and that, for that reason, determined the fundamental structure of this work.

As the first attempt to understand holistically the question of noble representation, it deals with the question as a set of logically interconnected components, which individuals (and families) used to present themselves to their surroundings – contemporaries as well as future generations. Ornate castle, dynastic monastery with necropolis, artistic patronage, ostentatious celebration as well as many others are all included here. All of these had their intended audience, its recipient of the message, and helped built an image of the individual and his family. In order to create an image that corresponded to one’s social status, it was necessary to choose expressive elements that were adequate to one’s place on the social hierarchy. It is a (retroactively constructed) set of components, or should we say “colors of one spectrum,” which the medieval man knew well, understood its symbolic language and could himself actively use, however, the whole from individual “components” is created only now, by the modern historian. Looking for correlations in meaning is the starting point: the material that we have on our hands is not “linear”, but rather “cyclical” and its individual sectors are closely interconnected – their messages qualify and complement each other. After all, the reconstructed model is the only thing that we have at our disposal – medieval sources in this area do not offer any explicit and well-developed basis.

The testimony of all types of sources (written sources and material culture are the fundamental categories here) points to one contemporary reality and forms a part of the same totality of meaning about which they testify – regardless of the “point of view,” different sense of the whole and of the details and, naturally, a fluctuating level of representativeness (specificity and/or measure of generalization) of the message. It was necessary to combine individual types of sources but also to challenge them and, based on that, to try to construct a credible reconstruction of contemporary reality, which we are never – not even in very favorable cases when various kinds of interconnected sources remain extant – able fully to bring to life in a way that would admit no more questions (or even doubts). The idea of **linking the evidence of written and material sources** is, given the reason of random selection in the source survival, appealing though it can rarely be realized. There are countless cases, in which the evidence of written and material sources does not intersect: for example, when a demonstrable late medieval reconstruction of a church or castle did not leave any traces in the written sources or when we are not able to interpret building work that was noted in the written sources, when a picture or sculpture preserved in a museum left no information about who commissioned it, about his intentions and place of origin, and when we are for the most part not able to link mentions in written sources of internal furnishing of churches with actual material artifacts.

This shows that a reconstructed picture can never be a direct reflection of the state (both qualitative and quantitative) of the extant source basis – it is surely unavoidable that the topic which has few or (almost) no sources is treated in a more laconic fashion and with more question marks than topics well-known (or, at least, seemingly well-known); we must remember the following elementary observation and that is that absence of direct proof is not the same as absence of the phenomenon. The working method in which the source basis determines not only the content but also the conception, structure and proportion of the final text is from the point of view of “naïve positivism” doubtlessly “more correct” than a construct, which can in places described as hypothetical or at least explicitly unsupported. However, if we try to approximate the past in a way that is, to the extent possible, flexible (and adequate to the contemporary reality), I consider the second path to be the only feasible one.

In this, comparative study has been of great value. The losses of sources, both written and material, as well as the limits of evidentiary value of extant sources can partly be compensated for with one inarguable positive: and that is the **stereotypical nature of the fundamental models** (the milieu and expressive elements) – reconstructions in case of positive survival of sources automatically create a framework, which can be applied in the same kind of “stereotypical way,” with which it functioned at the time that interests us). It is this framework, or rather parallel frameworks and formulas, which will allow us to approximate,

when direct evidence is not available or it is so fragmentary as to allow interpretation only with the help of and on the basis of analogies.

It was wholly necessary to consider later development, that is especially in the course of the 16th century or in the time prior to the Battle of the White Mountain, and not only with regards to continuous cultural development but also primarily with respect to a whole number of discrete developmental links between the medieval and early modern period, evident in the entire thematic spectrum under discussion. The up-to-date state of research suggests, however, that we face here one of the desideratum of historical study – working categories “(late) medieval period” and “(early) modern period”, whether we wish to admit it or not, (still) create a certain mental barrier to continuous perception. The way with which the Renaissance inherited forms of personal and collective representation of the individual (and this formulation need not be limited to the nobility), gives us a unique opportunity to attempt to relativize, if not eliminate altogether, this barrier.

When we glimpse into the century right before the Battle of the White Mountain, it will be entirely evident, how closely that period related to the medieval period. It took over existing concepts, spectrum of milieux, as well as expressive elements, which it adopted here and there, but in any case it “prolonged” the life of the medieval period. Much of what will interest and charm us in the study of representation of early modern nobility was known already in the late medieval period. Perhaps the forms are more accomplished and the written and material sources are much more favorable to reconstruction. So much so that they can lead us to imagine a certain qualitative break in the 16th century consisting in the development of forms and expressive elements of personal and collective representation. The continuity with the medieval period is unmistakable. This is at the heart of why the “long Middle Ages” is such an appealing notion – in this case, the study of noble representation in the early modern period. And if we are rather reserved when it comes to the measure of innovation in the spectrum of expressive elements of personal and family representation, as well as the spectrum of milieux, in which they were applied, we will certainly be interested in the ways in which these “inherited” forms continued to develop, nuance and adapt to the changing needs of noble self-representation.

Basic structure of the work:

– INTRODUCTION: Media of “historical memory,” oral tradition versus written sources?; material remains, stereotypical nature of the fundamental models of milieu and expressive elements

– I. MILIEUX

- I.1. Symbols of power (residential castles, residential towns)
- I.2. Symbols of devotion (sacred space as a world of social relationships; monasteries; churches, chapels)

- II. EXPRESSIVE ELEMENTS
  - II.1. Personal rights of the medieval nobility (name, predicate, coat of arms, seal)
  - II.2. Coat of arms (coat of arms as the carrier of meaning; heraldic presentation)
  - II.3. Image (depiction and portrait as a substitute symbol; image as a legitimizing instrument)
  - II.4. Declaration of social status (noble origin and noble honor; threat against traditional values; moment of imitation; legitimization of social mobility)
  - II.5. Family traditions as a symbolic capital that transcends generations (continuity as the basis of family tradition; legitimization by ancestors; heraldic tales and genealogical fiction; historical memory of Czech nobility; patronage as an intersection of personal representation and family tradition)
- THE LONG LIFE OF THE MIDDLE AGES: The forms and expressive elements of self-reflection and representation of the Czech nobility as a long-standing topic, diffusion and continuity rather than competition between “Gothic” and “Renaissance;” elaboration and nuance of medieval models

Translated by Marcela K. Perett

Obsah

Úvod	3
Východiska, prameny a metodika	4
Struktura	7
Cíle.....	10
Závěr	11
Významnější dílčí studie publikované uchazečem k problematice reprezentace české středověké šlechty	13
Literatura	14
Representation of the Czech medieval nobility (Summary)	31